ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)
της 7ης Μαρτίου 1990 *

Στην υπόθεση C-362/88,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Cour de cassation του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

GB-INNO-BM, εταιρίας βελγικού δικαίου, με έδρα τις Βρυξέλλες,

και

Confédération du commerce luxembourgeois, ενώσεως προσώπων μη κερδοσκοπικού σκοπού, με έδρα το Λουξεμβούργο,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 30 και 36 της Συνθήκης ΕΟΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. N. Κακούρη, πρόεδρο τμήματος, T. Koopmans, G. F. Mancini, T. F. O'Higgins και M. Díez de Velasco, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: C. O. Lenz
γραμματέας: D. Louterman, κύρια υπάλληλος διοικήσεως

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η ανώνυμη εταιρία βελγικού δικαίου GB-INNO-BM, αναιρεσείουσα, εκπροσωπούμενη από τους Nicolas Decker, δικηγόρο Λουξεμβούργου, Antoine de Bruyn, Louis van Bunnen και Michel Mahieu, δικηγόρους Βρυξελλών,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

— η Confédération du commerce luxembourgeois, ένωση προσώπων μη κερδοσκοπικού σκοπού, αναιρεσίβλητη, εκπροσωπούμενη από την Yvette Hamilius, δικηγόρο Λουξεμβούργου,

— η κυβέρνηση του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, εκπροσωπούμενη από τον Alain Gross, δικηγόρο Λουξεμβούργου,

— η κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εκπροσωπούμενη από τους πληρεξουσίους της Horst Teske, Martin Seidel και A. von Mühlendahl,

— η κυβέρνηση της Γαλλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον πληρεξούσιό της G. de Bergues,

— η Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την πληρεξούσιό της Christine Berardis-Kayser, κατά την έγγραφη διαδικασία, και από τους E. White και H. Lehman,

έχοντας υπόψη την έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 23ης Νοεμβρίου 1989,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 10ης Ιανουαρίου 1990,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με Διάταξη της 8ης Δεκεμβρίου 1988 που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 του ίδιου μήνα, το Cour de cassation του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 30, 31, πρώτο εδάφιο, και 36 της ίδιας Συνθήκης, προκειμένου να κρίνει αν συμβιβάζεται προς τις διατάξεις αυτές εθνική νομοθεσία περί εμπορικής διαφημίσεως.

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Confédération du commerce luxembourgeois (στο εξής CCL), ενώσεως προσώπων μη κερδοσκοπικού σκοπού, που δηλώνει ότι εκπροσωπεί τα συμφέροντα των εμπόρων του Λουξεμβούργου, και της βελγικής ανώνυμης εταιρίας GB-INNO-BM, που εκμεταλλεύεται υπεραγορές στο βελγικό έδαφος, μεταξύ άλλων στην Arlon, πλησίον των συνόρων Βελγίου-Λουξεμβούργου. Επειδή η βελγική εταιρία διένειμε διαφημιστικά έντυπα στο βελγικό έδαφος, καθώς και στο έδαφος του Μεγάλου Δουκάτου, η CCL κίνησε διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον δικαστηρίου του Λουξεμβούργου ζητώντας να διαταχθεί η παύση της διανομής των εν λόγω εντύπων. Η CCL ισχυρίστηκε ότι η διαφήμιση μέσω των εντύπων αυτών ήταν αντίθετη στην κανονιστική απόφαση του Μεγάλου Δούκα (règlement grand-ducal) της 23ης Δεκεμβρίου 1974 περί αθεμίτου ανταγωνισμού (Mémorial A 1974, σ. 2392), κατά την οποία στις προσφορές που περιλαμβάνουν έκπτωση της τιμής δεν πρέπει να γίνεται αναφορά ούτε της διάρκειάς τους ούτε των παλαιών τιμών.

3 Ο πρόεδρος του αρμόδιου για τις εμπορικές διαφορές τμήματος του Tribunal d' arrondissement του Λουξεμβούργου δέχθηκε την αίτηση περί ασφαλιστικών μέτρων, θεωρώντας ότι η διανομή των εν λόγω εντύπων συνιστούσε προσφορά πωλήσεως απαγορευόμενη από την εν λόγω κανονιστική απόφαση του 1974, καθώς και αθέμιτη πρακτική απαγορευόμενη από την ίδια απόφαση. Μετά την επικύρωση της διατάξεώς του από το εφετείο, η GB-INNO-BM άσκησε αναίρεση. Υποστήριξε ότι η διαφήμιση μέσω των εντύπων ήταν σύμφωνη προς τη βελγική νομοθεσία περί αθεμίτου ανταγωνισμού και ότι, επομένως, η εφαρμογή των διατάξεων της νομοθεσίας του Λουξεμβούργου επί της διαφημίσεως αυτής προσκρούει στο άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΟΚ.

4 Το Cour de cassation ανέστειλε τη διαδικασία μέχρις ότου το Δικαστήριο αποφανθεί επί του εξής προδικαστικού ερωτήματος:

« Έχουν τα άρθρα 30, 31, πρώτο εδάφιο, και 36 της Συνθήκης ΕΟΚ την έννοια ότι αντιτίθενται σε νομοθεσία κράτους μέλους προβλέπουσα ότι οι προσφορές πωλήσεως ή οι λιανικές πωλήσεις που περιλαμβάνουν προσωρινώς εκπτώσεις τιμών και γίνονται εκτός του πλαισίου ειδικών πωλήσεων ή εκκαθαρίσεων επιτρέπονται μόνον υπό την προϋπόθεση ότι στις προσφορές αυτές δεν αναφέρεται ούτε η διάρκειά τους ούτε οι παλαιές τιμές; »

5 Στην έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση αναπτύσσονται διεξοδικώς τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία, καθώς και οι παρατηρήσεις που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Τα στοιχεία αυτά της δικογραφίας δεν επαναλαμβάνονται κατωτέρω παρά μόνο καθόσον απαιτείται για τη συλλογιστική του Δικαστηρίου.

6 Πρέπει καταρχάς να εξεταστεί ένα επιχείρημα που προβλήθηκε από την CCL, καθώς και από τις κυβερνήσεις της Ομοσπονδιακής Γερμανίας και του Λουξεμβούργου. Κατά το επιχείρημα αυτό οι διατάξεις των άρθρων 30, 31 και 36 της Συνθήκης είναι άσχετες προς το αντικείμενο της κύριας δίκης, που αφορά μόνο την εμπορική διαφήμιση και όχι την κυκλοφορία των εμπορευμάτων μεταξύ κρατών μελών. Εξάλλου η GB-INNO-BM πωλεί τα εμπορεύματά της μόνο στο βελγικό έδαφος.

7 Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Το Δικαστήριο έκρινε ήδη με την απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1982, Oosthoek's Uitgeversmaatschappij (286/81, Συλλογή 1982, σ. 4575), ότι νομοθεσία που περιορίζει ή απαγορεύει ορισμένες μορφές διαφημίσεως και ορισμένα μέσα προωθήσεως των πωλήσεων, καίτοι δεν επηρεάζει αμέσως το εμπόριο, είναι ικανή να περιορίσει τον όγκο του, διότι επηρεάζει τις δυνατότητες εμπορίας.

8 Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων αφορά όχι μόνο το εμπόριο ως επάγγελμα, αλλά και τους ιδιώτες. Η αρχή αυτή επιβάλλει, ιδίως εντός των παραμεθορίων περιοχών, να μπορούν οι καταναλωτές που κατοικούν σε ένα κράτος μέλος να μεταβούν ελεύθερα στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, για να προβούν σε αγορές υπό τους ίδιους όρους με τον εντόπιο πληθυσμό. Η ελευθερία αυτή των καταναλωτών διακυβεύεται όταν δεν τους επιτρέπεται να δέχονται τη διαφήμιση που είναι διαθέσιμη στη χώρα αγοράς. Επομένως, η απαγόρευση διανομής της διαφημίσεως αυτής πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα των άρθρων 30, 31 και 36 της Συνθήκης.

9 Υπό τις συνθήκες αυτές το προδικαστικό ερώτημα αφορά το ζήτημα αν ένα εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, που απορρέει από τις διαφορές μεταξύ των εφαρμοστέων εθνικών νομοθεσιών, συμβιβάζεται προς το άρθρο 30 της Συνθήκης. Από τη δικογραφία προκύπτει πράγματι ότι η διαφήμιση των προσφορών πωλήσεως που περιλαμβάνουν έκπτωση της τιμής και στις οποίες αναφέρεται η διάρκεια της προσφοράς και οι παλαιές τιμές απαγορεύεται από τη νομοθεσία του Λουξεμβούργου, ενώ επιτρέπεται κατά τις διατάξεις που ισχύουν στο Βέλγιο.

10 Πρέπει να υπομνηστεί συναφώς η πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, κατά την οποία, ελλείψει κοινής ρυθμίσεως της εμπορίας, τα εμπόδια στην ενδοκοινοτική κυκλοφορία, που απορρέουν από τις διαφορές των εθνικών νομοθεσιών, πρέπει να γίνονται δεκτά, εφόσον η συγκεκριμένη ρύθμιση, αδιακρίτως εφαρμοζόμενη επί εγχωρίων και επί εισαγομένων προϊόντων, δικαιολογείται ως αναγκαία για την ικανοποίηση επιτα-

κτικών απαιτήσεων, όσον αφορά, μεταξύ άλλων, την προστασία των καταναλωτών και την ευθύτητα των εμπορικών συναλλαγών (βλέπε ιδίως τις αποφάσεις της 20ής Φεβρουαρίου 1979, Rewe, 120/78, Rec. 1979, σ. 649, και της 26ης Ιουνίου 1980, Gilli et Andres, 788/79, Rec. 1980, σ. 2071).

11 Κατά την CCL και την κυβέρνηση του Λουξεμβούργου οι δύο υπό κρίση απαγορεύσεις — της αναφοράς της διάρκειας των ειδικών προσφορών και της ανακοινώσεως των παλαιών τιμών — δικαιολογούνται από λόγους προστασίας των καταναλωτών. Η απαγόρευση που αφορά τη διάρκεια της ειδικής προσφοράς έχει ως σκοπό να αποτραπεί ο κίνδυνος συγχύσεως μεταξύ των ειδικών πωλήσεων και των εξαμηνιαίων εκπτώσεων, που είναι περιορισμένες κατά χρόνο σύμφωνα με τη νομοθεσία του Λουξεμβούργου. Η απαγόρευση μνείας της παλαιάς τιμής στην προσφορά δικαιολογείται από το γεγονός ότι ο καταναλωτής δεν είναι συνήθως σε θέση να ελέγξει την ακρίβεια της παλαιάς τιμής αναφοράς. Επιπλέον, η αναγραφή της παλαιάς τιμής μπορεί να ασκήσει υπερβολική ψυχολογική πίεση επί του καταναλωτή. Η γερμανική κυβέρνηση συμμερίζεται, κατ' ουσία, την άποψη αυτή.

12 Η άποψη αυτή αμφισβητείται από τη GB-INNO-BM, καθώς και από την Επιτροπή, που επισημαίνει ότι ένας καταναλωτής με μέση πληροφόρηση γνωρίζει ότι οι ετήσιες εκπτώσεις γίνονται δύο μόνο μήνες κατ' έτος. Ως προς τη σύγκριση των τιμών η Επιτροπή αναφέρεται συνοπτικά στις σχετικές εθνικές νομοθεσίες για να συναγάγει ότι αυτές έχουν ως κοινό σημείο, με εξαίρεση τις νομοθεσίες του Λουξεμβούργου και της Γερμανίας, ότι επιτρέπουν την αναγραφή των δύο τιμών, εφόσον η τιμή αναφοράς είναι η τιμή που πράγματι εζητείτο.

13 Ανακύπτει επομένως το ζήτημα αν εθνική νομοθεσία που εμποδίζει τον καταναλωτή να δεχθεί ορισμένες πληροφορίες μπορεί να δικαιολογείται από το συμφέρον της προστασίας των καταναλωτών.

14 Στο σημείο αυτό πρέπει να υπομνηστεί καταρχάς ότι στα πλαίσια της σχετικής κοινοτικής πολιτικής προβλέπεται στενός σύνδεσμος μεταξύ της προστασίας και της πληροφορήσεως του καταναλωτή. Έτσι το « προκαταρκτικό πρόγραμμα » που εξέδωσε το Συμβούλιο το 1975 (JO C 92, σ. 1) προβλέπει την εφαρμογή πολιτικής « προστασίας και ενημερώσεως των καταναλωτών ». Με ψήφισμα της 19ης Μαΐου 1981 (ΕΕ C 133, σ. 1), το Συμβούλιο ενέκρινε το « δεύτερο πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής

Κοινότητας για πολιτική προστασίας και ενημερώσεως των καταναλωτών », του οποίου οι σκοποί επαναλαμβάνονται στο ψήφισμα του Συμβουλίου της 23ης Ιουνίου 1986 σχετικά με τον μελλοντικό προσανατολισμό της πολιτικής της Κοινότητας για την προστασία και την προαγωγή των συμφερόντων των καταναλωτών (ΕΕ C 167, σ. 1).

15 Η ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ της προστασίας και της ενημερώσεως των καταναλωτών αναφέρεται στις « γενικές κατευθύνσεις » του δευτέρου προγράμματος, όπου τονίζεται ότι τα μέτρα που ελήφθησαν ή που βρίσκονται στο στάδιο της επεξεργασίας για την εφαρμογή του προκαταρκτικού προγράμματος συμβάλλουν στη βελτίωση της καταστάσεως του καταναλωτή προστατεύοντας την υγεία του, την ασφάλειά του και τα οικονομικά του συμφέροντα, παρέχοντάς του την κατάλληλη ενημέρωση και εκπαίδευση και δίνοντάς του τη δυνατότητα να εκφράζει τη γνώμη του για τις αποφάσεις που τον αφορούν. Τα μέτρα αυτά έχουν επίσης πολύ συχνά ως αποτέλεσμα την προσέγγιση των όρων ανταγωνισμού προς τους οποίους οφείλουν να συμμορφώνονται οι παραγωγοί ή οι διανομείς.

16 Στις γενικές κατευθύνσεις του δευτέρου προγράμματος διευκρινίζεται, στη συνέχεια, ότι σκοπός του προγράμματος είναι να επιτρέψει στην Κοινότητα να συνεχίσει και να εντείνει τη δράση της προς την κατεύθυνση αυτή και ιδίως να συμβάλει στη δημιουργία των προϋποθέσεων για ένα καλύτερο διάλογο μεταξύ καταναλωτών και παραγωγών-διανομέων. Για τον σκοπό αυτό το πρόγραμμα προβλέπει « πέντε θεμελιώδη δικαιώματα » του καταναλωτή, μεταξύ των οποίων αναφέρεται το « δικαίωμα ενημερώσεως και εκπαιδεύσεως ». Μία από τις ενέργειες που προτείνονται στο πρόγραμμα είναι η βελτίωση της εκπαιδεύσεως και ενημερώσεως των καταναλωτών (άρθρο 9, στοιχείο Δ). Το μέρος του προγράμματος που καθορίζει τις αρχές που πρέπει να διέπουν την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των καταναλωτών περιλαμβάνει χωρία που αφορούν την ακρίβεια των πληροφοριών που παρέχονται στον καταναλωτή, χωρίς ωστόσο να του αρνούνται την πρόσβαση σε ορισμένες πληροφορίες. Έτσι, σύμφωνα με μία από τις αρχές αυτές (άρθρο 28, παράγραφος 4), καμιά μορφή διαφημίσεως δεν πρέπει να παραπλανά τον αγοραστή· κάθε διαφημιστής πρέπει να είναι σε θέση « να αποδεικνύει, με κατάλληλα μέσα, την αλήθεια των όσων επικαλείται ».

17 Πρέπει να υπομνηστεί στη συνέχεια ότι κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου η απαγόρευση εισαγωγής ορισμένων προϊόντων σε ένα κράτος μέλος αντίκειται στο άρθρο 30 όταν ο σκοπός της απαγορεύσεως μπορεί να επιτευχθεί και με επισήμανση του οικείου προϊόντος, ικανή να παράσχει τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για τον καταναλωτή και να του δώσει τη δυνατότητα να επιλέξει έχοντας επίγνωση της καταστάσεως (αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 1981, Επιτροπή κατά Ιταλίας, 193/80, Συλλογή 1981, σ. 3019, και της 12ης Μαρτίου 1987, Επιτροπή κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, 178/84, Συλλογή 1987, σ. 1227).

18 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι, κατά τις κοινοτικές διατάξεις περί προστασίας των καταναλωτών, η ενημέρωσή τους θεωρείται ως μία από τις κύριες επιταγές. Επομένως, το άρθρο 30 της Συνθήκης δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εθνική νομοθεσία που δεν επιτρέπει την πρόσβαση των καταναλωτών σε ορισμένες πληροφορίες μπορεί να δικαιολογηθεί από επιτακτικές απαιτήσεις αναγόμενες στην προστασία των καταναλωτών.

19 Συνεπώς, τα εμπόδια στο ενδοκοινοτικό εμπόριο, που απορρέουν από εθνική νομοθεσία, όπως η υπό κρίση στη διαφορά της κύριας δίκης, δεν μπορούν να δικαιολογηθούν από λόγους προστασίας των καταναλωτών. Εμπίπτουν επομένως στην απαγόρευση του άρθρου 30 της Συνθήκης. Οι εξαιρέσεις από την εφαρμογή της διατάξεως αυτής που προβλέπονται στο άρθρο 36 δεν έχουν εφαρμογή· δεν έγινε, άλλωστε, επίκλησή τους κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου.

20 Εφόσον το άρθρο 30 έχει εφαρμογή, παρέλκει η ερμηνεία του άρθρου 31 της Συνθήκης, στο οποίο αναφέρεται επίσης το προδικαστικό ερώτημα.

21 Στο υποβληθέν ερώτημα προσήκει επομένως η απάντηση ότι τα άρθρα 30 και 36 της Συνθήκης ΕΟΚ πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι κωλύουν την εφαρμογή επί διαφημίσεως, που διανεμήθηκε νομίμως σε άλλο κράτος μέλος, εθνικής νομοθεσίας που περιλαμβάνει απαγόρευση αναγραφής της διάρκειας της προσφοράς και της παλαιάς τιμής σε εμπορική διαφήμιση σχετική με ειδική προσφορά πωλήσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η κυβέρνηση του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, η κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, η κυβέρνηση της Γαλλικής Δημοκρατίας και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό απόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε το Cour de cassation του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, με Διάταξη της 8ης Δεκεμβρίου 1988, αποφαίνεται:

Τα άρθρα 30 και 36 της Συνθήκης ΕΟΚ πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι κωλύουν την εφαρμογή επί διαφημίσεως, που διανεμήθηκε νομίμως σε άλλο κράτος μέλος, εθνικής νομοθεσίας που περιλαμβάνει απαγόρευση αναγραφής της διάρκειας της προσφοράς και της παλαιάς τιμής σε εμπορική διαφήμιση σχετική με ειδική προσφορά πωλήσεως.

Κακούρης Koopmans

Mancini O'Higgins Díez de Velasco

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 7 Μαρτίου 1990.

Ο γραμματέας

J.-G. Giraud

Ο πρόεδρος του έκτου τμήματος

K. N. Κακούρης